

FARISTOL 1:

El paradís de la infància. L'esbalaïdor sagrat candor, les sensacions despreocupades, el flux de viure que es renoua instant a instant (Pellicer, 2017, p.94). 1

cepell

Erica multiflora L.

Noms locals: *cepell*, *petorreta*

Família de les ericàcies

Època de floració: Des de setembre a abril.

Ecologia: És una de les plantes més comunes i abundants de les formacions arbustives.

Usos: Les tiges són de fusta molt dura i s'han utilitzat per travessar els embotits i torrar-los quan, en plena muntanya, no es disposava de graelles. Emprada en infusió per als bronquis. Els pastors i caçadors punxaven amb una branqueta de cepell la picada d'escurçó quan algun animal havia sigut mossegat. També punxaven les inflors dels animals (Oltra et al., 2015). 2

1 Pellicer, J. (2017). *Diari de Sotaia*. Institució d'Alfons el magnànim.

2 Oltra, J.E., Durà, D.J. & Conca, A. (2015). *Els noms dels éssers naturals. Recerques etnobiològiques de la Vall d'Albaida*. Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida.

FARISTOL 2:

No podem dir que coneixem una cosa si no l'hem estimada (Pellicer, 2017, p.51).

1

estepa blanca, estepa negra i estepa crespa

Cistus albidus L., *Cistus monspeliensis* L., *Cistus crispus* L.

Família de les cistàcies

Època de floració: Des de març a juny.

Ecologia: Creixen en formacions arbustives baixes o xares aclarides. L'estepa negra i l'estepa crespa volen terrenys amb textura arenosa o sòls descarbonatats.

Usos: Antigament les fulles de l'estepa blanca seques es fumaven com a substitutiu del tabac. La decocció s'ha emprat per a rebaixar parts del cos inflamades dels animals (Oltra et al., 2015). 2

1 Pellicer, J. (2017). *Diari de Sotaia*. Institució d'Alfons el magnànim.

2 Oltra, J.E., Durà, D.J. & Conca, A. (2015). *Els noms dels éssers naturals. Recerques etnobiològiques de la Vall d'Albaida*. Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida.

FARISTOL 3:

Allò que veritablement es lamentable es la pèrdua total de la capacitat d'admirar-se (Pellicer, 2017). 1

cresolera

Phlomis crinita Cav. subsp. *crinita*

Nom local: *orelles de llop*

Família de les labiades

Època de floració: Des d'abril a juny.

Ecologia: Creix en clars de formacions arbustives i en prats.

Usos: Emprada antigament per a torçar-se el cul després de fer de ventre en plena serra. La xicalla jugava a netejar-se les dents amb les fulles (Oltra et al., 2015).2

1 Pellicer, J. (2017). *Diari de Sotaia*. Institució d'Alfons el magnànim.

2 Oltra, J.E., Durà, D.J. & Conca, A. (2015). *Els noms dels éssers naturals. Recerques etnobiològiques de la Vall d'Albaida*. Intitut d'Estudis de la Vall d'Albaida.

FARISTOL 4:

Sencer, lleuger, clar. Què no pot sanar la muntanya, aquesta aigua, aquests aires, aquest silenci, aquests cels? (Pellicer, 2017, p.21). 1

tomaní

Lavandula stoechas L. subsp. *stoechas*

Nom local: *cabeçuda*

Família de les labiades

Època de floració: Des de març a juny.

Ecologia: Creix en formacions arbustives que es fan sobre terrenys arenosos i descarbonatats.

Usos: S'ha emprat per a combatre els constipats i les infeccions de gola i de tot l'aparell respiratori. També és considerada una molt bona planta mel·lífera (Oltra et al., 2015).2

1 Pellicer, J. (2017). *Diari de Sotaia*. Institució d'Alfons el magnànim.

2 Oltra, J.E., Durà, D.J. & Conca, A. (2015). *Els noms dels éssers naturals. Recerques etnobiològiques de la Vall d'Albaida*. Intitut d'Estudis de la Vall d'Albaida.

FARISTOL 7:

I quantes meravelles hi ha que amb desdeny es contemplen (Pellicer, 2017, p.98).

1

Iligabosc

Lonicera implexa Ait.

Família de les caprifoliàcies

Època de floració: Des d'abril a juny.

Ecologia: Forma part de l'estrat de lianes del carrascar i també de les formacions arbustives altes.

1 Pellicer, J. (2017). *Diari de Sotaia*. Institució d'Alfons el magnànim.

FARISTOL 5:

El prodigi i la sorpresa d'una altra nit. La nit antiga i enigmàtica, la nit única i mai estrenada. Quantes noves ens pot portar una nit! (Pellicer, 2017. p.91). 1

falaguera

Pteridium aquilinum (L.) Kuhn subsp. *aquilinum*

Família de les denstedtiàcies

Època de floració: No fa flor sinó que fa espores des de juny a novembre.

Ecologia: Creix en formacions denses sobre sòls profunds i que mantenen un cert grau d'humitat.

Usos: Emprada antigament pels llenyaters per a lligar els costals de llenya. Hi ha la creença que en la nit de Sant Joan la falaguera floreix, grana i espolsa la llavor. Segons la tradició, qui és capaç de recollir la grana, obté tot allò que desitja (Oltra et al., 2015).²

1 Pellicer, J. (2017). *Diari de Sotaia*. Institució d'Alfons el magnànim.

2 Oltra, J.E., Durà, D.J. & Conca, A. (2015). *Els noms dels éssers naturals. Recerques etnobiològiques de la Vall d'Albaida*. Intitut d'Estudis de la Vall d'Albaida.

FARISTOL 6:

Som davant les darreres anelles de la cadena trencada de transmissió oral de la vella ruralia, de l'última perla del collar desfet de la cultura de l'antiga agrura valenciana (Pellicer, 2004, p.16).¹

galzeran

Ruscus aculeatus L.

Nom local: *gamó tronador*

Família de les ruscàcies

Època de floració: Des d'octubre a abril.

Ecologia: Creix formant part del carrascar i en formacions arbustives de llocs ombriencs.

Usos: Abans s'estiraven les tiges i s'arrancaven amb les arrels. En acabant les arrels es calfaven al foc i posteriorment es colpejaven contra terra per fer un tro (Oltra et al., 2015).²

¹ Pellicer, J. (2017). *Diari de Sotaia*. Institució d'Alfons el magnànim.

² Oltra, J.E., Durà, D.J. & Conca, A. (2015). *Els noms dels éssers naturals. Recerques etnobiològiques de la Vall d'Albaida*. Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida.

FARISTOL 8:

Recordar el que mai havia d'haver-se oblidat. Conèixer la meua terra, la meua aigua, el meu aire, la meua saba, la meua sang (Pellicer, 2017, p.70). ¹

surera

Quercus suber L.

Nom local: *suro, surer*

Família de les Fagàcies

Època de floració: Entre abril i maig.

Ecologia: Creix en formacions boscoses que es fan en sòls silicis o bé descarbonatats amb textura arenosa.

Usos: El suro s'ha fet servir per les seues valuoses propietats. És la matèria ideal per a fer els millors taps per a caves, vins i licors. També es fan uns excel·lents aïllaments acústics i tèrmics; arts de pesca, indústria del calcer i decoració (Pellicer, 2004).²

¹ Pellicer, J. (2017). *Diari de Sotaia*. Institució d'Alfons el magnànim.

² Pellicer, J. (2004). *Recerques etnobotàniques al territori diànic o comarques centrals valencianes*. Universitat de València.

pinastre

Pinus pinaster Ait.

Noms locals: *pi rodono*

Família de les pinàcies

Època de floració: Des de març a maig.

Ecologia: Creix en formacions arbustives i restes de boscos, sempre sobre els sòls que presenten una textura arenosa.

Usos: Les pinyes són un bon encenall per al foc. El tronc s'ha utilitzat per a les bigues de les cases, i les branques, com a llenya.

FARISTOL 9:

Quanta fortalesa, imaginació i senzillesa cal per mantindre's lliure! (Pellicer, 2017, p.44).¹

matapoll

Daphne gnidium L.

Família de les timeleàcies

Època de floració: Des de juliol a setembre.

Ecologia: Forma part dels coscollars i també creix en clars del carrascar.

Usos: Emprada en decocció per a arruixar les quadres i així eliminar-ne els polls i les puces. També es penjaven unes rametes de les gàbies dels pardalets perquè no agafaren poll. Als gossos es posava un collaret amb l'escorça o les branques per a tallar les diarrees, curar el borm i evitar les puces. Antigament també es feia la pràctica anomenada *matapollar un gorg*, la qual consistia a picar ben picada l'arrel, les branques i les fulles i ficar-ho tot dins d'un sac que es tirava dins de l'aigua d'un gorg. També es bullia l'arrel i s'abocava al gorg l'aigua de decocció. Al cap d'una estona els peixos apareixien atuits a la superfície i la gent els agafava. L'escorça també s'ha lligat per a les picades d'alacrà. Amb les tiges també es feien les gàbies per als tords. A les ovelles que no anaven cara a l'aire se'ls donava de menjar la corfa matxucada de matapoll sobre la qual s'havia orinat (Oltra et al., 2015).²

¹ Pellicer, J. (2017). *Diari de Sotaia*. Institució d'Alfons el magnànim.

² Oltra, J.E., Durà, D.J. & Conca, A. (2015). *Els noms dels éssers naturals. Recerques etnobiològiques de la Vall d'Albaida*. Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida.

argelaga

Ulex parviflorus Pourr. subsp. *parviflorus*

Noms locals: *angelaga*, *angengala*

Família de les lleguminoses

Època de floració: Des d'octubre a maig.

Ecologia: Creix de forma abundant com una de les plantes característiques de les formacions arbustives baixes.

Usos: Emprada per a socarrar el pèl del porc quan es feia la matança. També s'ha emprat per a netejar la sutja de les xemeneies fent passar diverses vegades una argelaga lligada amb una corda. La part inferior del forn de calç, la caldera, era reblida d'argelagues, sobre les quals es posaven feixos de llenya, cada vegada més grossa. El forn s'encenia ficant una bona mata d'argelaga seca ja encesa. Es diu humorísticament: *De nit vaig a la serra i distingisc l'argelaga del romer* (Oltra et al., 2015).²

FARISTOL 10:

Les palmeres envejaven veient-te passar la teua nuca airosa (Pellicer, 2017, p. 44). 1

càdec

Juniperus oxycedrus L. subsp. *oxycedrus*

Nom local: *ginebre*

Família de les cupressàcies

Època de floració: Des de febrer a maig.

Ecologia: Creix de forma comuna en formacions arbustives altes i també en el carrascar.

Usos: La fusta ha sigut emprada per a la confecció d'estaques que s'han utilitzat en les tasques agrícoles i amb la seua llenya es feia també carbó. Amb la rabassa o porra es feia el bolo per a jugar a les bitles. Per tal d'eliminar les berrugues i els ulls de poll per mitjà d'un mètode terapèuticocredencial es colgaven tants fruits com berrugues o ulls de poll es tenien. Pel lloc on se soterraven no es passava més. Els boletaires diuen que quan freguen un ginebre i fa pols, és a dir, té pol·len, això indica que és època d'esclata-sangs (Oltra et al., 2015).²

1 Pellicer, J. (2017). *Diari de Sotaia*. Institució d'Alfons el magnànim.

2 Oltra, J.E., Durà, D.J. & Conca, A. (2015). *Els noms dels éssers naturals. Recerques etnobiològiques de la Vall d'Albaida*. Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida.

3. Aranda, E. (2007). *Flora de Llutxent III. Endemismes i plantes d'utilitat passada*. Gràfiques Marí Montañana, s.l.

margalló

Chamaerops humilis L.

Noms locals: *margallonera*, *palmera*

Família de les palmàcies

Època de floració: Des de març a maig.

Ecologia: Forma part de l'estrat arbustiu del carrascar i creix també en formacions arbustives baixes.

Usos: El pa de rabosa o dàtils del margalló són dolços i comestibles, encara que una mica aspres. El brot tendre també és comestible i solia arrancar-se per Sant Antoni o per Sant Blai. (Aranda, 2007)

Els ullols, és a dir, les fulles joves, es collien al juliol i l'agost i una vegada secs i blanquejats, es trenaven per a fer la llata que, després de cosida, servia per a confeccionar cabassos, cistelles, estores, etc. També s'han fet graneres i pinzells per a emblanquinar (Oltra et al., 2015).²

Citacions bibliogràfiques completes:

Aranda, E. (2007). *Flora de Llutxent I. Plantes amb propietats medicinals*. Gràfiques Marí Montañana s.l.

Aranda, E. (2007). *Flora de Llutxent II. Plantes verinoses i males herbes*. Gràfiques Marí Montañana, s.l.

Aranda, E. (2007). *Flora de Llutxent III. Endemismes i plantes d'utilitat passada*. Gràfiques Marí Montañana, s.l.

Garrido, J. (2015). *Al-azraq. El cabdill andalusí que desafia Jaume I*. Editorial Denes.

Oltra, J.E., Durà, D.J. & Conca, A. (2015). *Els noms dels éssers naturals. Recerques etnobiològiques de la Vall d'Albaida*. Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida.

Pellicer, J. (2017). *Diari de Sotaia*. Institució d'Alfons el magnànim.

Pellicer, J. (2000). *Meravelles de Diània*. Edicions del Bullent, S.L.

Pellicer, J. (2004). *Recerques etnobotàniques al territori diànic o comarques centrals valencianes*. Universitat de València.